

BP WIESŁAW ŚMIGIEL

Katedra Teologii Pastoralnej KUL, Lublin

RODZINA WSPÓLNOTĄ EWANGELIZOWANĄ I PODMIOTEM EWANGELIZACJI

Słowa kluczowe: rodzina, ewangelizacja, Kościół domowy, nowa ewangelizacja, formacja rodziny, duszpasterstwo rodzin.

1. Wstęp. 2. Rodzina Kościołem domowym. 3. Rodzina wspólnotą ewangelizowaną. 4. Rodzina podmiotem ewangelizacji. 5. Wnioski i propozycje pastoralne

1. WSTĘP

Rodzina jest w wymiarze ogólnospołecznym i religijny najstarszą, powszechną i naturalną wspólnotą, która funkcjonuje we wszystkich kulturach. Jest ona najcenniejszym dobrem ludzkości (FC 1), ponieważ stanowi egzystencjalny horyzont człowieka oraz jest źródłem wielorakich powołań. Jako podstawowa komórka społeczeństwa jest wspólnotą, w której człowiek uczy się współżycia w różnorodności i przynależności do innych oraz gdzie rodzice przekazują wiarę (EG 66). Papież Jan Paweł II określił rodzinę jako pierwszą i podstawową drogę Kościoła (LdR 2).

Rodzinę jako wspólnotę ewangelizowaną i ewangelizującą należy widzieć w kontekście eklezjalnym. Każdy członek Kościoła, rozumianego jako żywy organizm, jest nauczany i jednocześnie jest wezwany do tego, by nauczać. Taki obraz Kościoła został przypomniany przez papieża Franciszka w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*. Podobnie jak trudno oddzielić Kościół nauczający i nauczany, tak też i rodzina domaga się ewangelizacji, ale jest również podmiotem ewangelizacji. Jest to proces złożony, ponieważ dotyczy preewangelizacji, ewangelizacji i katechizacji (formacji). Taki porządek przekazywania Dobrej Nowiny jest logiczny, ale w praktyce niektóre etapy należy powtórzyć (zatem nie jest to porządek chronologiczny), ponieważ współcześnie nawet ochrzczeni potrzebują ewangelizacji, głównie głoszenia kerygmatu. Podobnie rodziny są wezwane, aby realizować te wymiary spotkania z osobą Jezusa Chrystusa, jak i pełnego uczestnictwa w życiu Kościoła. Dokonuje się to w kręgu wewnątrzrodzinnym, sąsiedzkim oraz eklezjalno-społecznym. Te wymiary i kręgi oddziaływania wzajemnie się warunkują i uzupełniają.

O znaczeniu rodziny w dziele ewangelizacji świadczą również synody o rodzinie (nadzwyczajny – 2014 r. i zwyczajny – 2015 r.). Ojcowie synodalni przypomnieli, że głoszenie „ewangelii rodziny stanowi pilne zadanie ze względu na nową ewangelizację”¹. Podkreślili również, że rodziny katolickie są powołane do tego, by być aktywnym podmiotem duszpasterstwa rodzin². Ewangelizacja rodziny, jak i ewangelizacja przez rodzinę jest współcześnie szczególnie ważna. Troska o rodzinę jawi się jako priorytet pastoralnej działalności Kościoła, szczególnie w kontekście dyskusji nad fundamentami małżeństwa i rodziny oraz postulatów dotyczących reinterpretacji, lub nawet demontażu tradycyjnego modelu rodziny. Nie ma przesady w twierdzeniu, że od religijnej kondycji rodziny zależy przyszłość Kościoła.

2. RODZINA KOŚCIOŁEM DOMOWYM

Fundamentem powołania do świętości oraz misji ewangelizacyjnej spełnianej przez poszczególnych członków rodziny jest przyjęty przez nich sakrament chrztu oraz inne sakramenty (głównie bierzmowanie i Eucharystia). Jednak w wymiarze całej rodziny źródłem zapału ewangelizacyjnego jest również sakrament małżeństwa, który, podobnie jak kapłaństwo, jest nastawiony na zbawienie innych ludzi (por. KKK 1534).

Szczególnym wyróżnieniem rodziny jest podniesienie małżeństwa do godności sakramentu, a więc widzialnego i skutecznego znaku łaski Bożej (KKK 1131). Znaczenie rodziny podkreśla również fakt, że bywa ona nazywana „Kościołem domowym” (KKK 1657), a Kościół, próbując opisać swoją istotę, sięga wiele razy do obrazów z życia rodzinnego – określa siebie „rodziną Bożą” (KKK 1655) lub „Matką” (KKK 757), a Boga nazywa „Ojcem” (KKK 238–240). Wewnętrzna jedność rodziny, relacje pełne ofiarnej miłości, nakierowanie na życie – sprawiają, że jest ona obrazem całego Kościoła.

Zrozumienie znaczenia rodziny jest możliwe w powiązaniu z osobą Jezusa Chrystusa, która stanowi centrum historii zbawiania. W Chrystusie zawiera się pełna prawda o człowieku, wywodząca się zarówno z tajemnicy Stworzenia, jak i Odkupienia. Ten, który był „obrazem Boga niewidzialnego” (Kol 1, 15), był zarazem doskonałym człowiekiem. Chrystus, który „objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi i odsłania przed nim jego najwyższe powołanie” (KDK 22), uczynił to najpierw w rodzinie i przez rodzinę. Urodził się w rodzinie z Maryi i wzrastał pod opieką Józefa w zaciszu środowiska domowego w Nazarecie, wśród codziennych zajęć, modlitwy i kontaktów z sąsiadami. Jego rodzina przyjęła i strzegła Go z miłością, wprowadziła Go w życie w posłuszeństwie wobec tradycji religijnych i prawa narodu, towarzyszyła Mu aż do osiągnięcia dojrzałości ludzkiej i aż do rozpoczęcia publicznej działalności. W środowisku rodzinnym Jezus „czynił postępy w mądrości, w latach i łasce u Boga i u ludzi” (Łk 2, 52).

¹ III Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów (3–19 X 2014). „*Relatio synodi*” – *Wyzwania duszpasterskie związane z rodziną w kontekście ewangelizacji*, nr 29, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 35 (2014), nr 11, 8–18.

² Tamże, nr 30.

Wcielenie Słowa Bożego pozostaje w ścisłym związku z ludzką rodziną³. Nic już bardziej doniosłego i świętego nie może wydarzyć się w rodzinie ludzkiej, bo od czasu Wcielenia jest ona swoistym „sanktuarium”, w którym zamieszkał Bóg. Rodzina stała się również obrazem Trójcy Przenajświętszej, bo Chrystus jest Objawieniem Ojca, a więc w Chrystusie obecny jest Ojciec w sposób realny (por. Kol 1, 15). Zarazem ta obecność jest dziełem Ducha Świętego, dzięki któremu rodzina jest zdolna z miłości przyjąć Syna⁴.

Życie rodzinne jest dla zdecydowanej większości chrześcijan drogą, na której realizują oni powołani do świętości i uczestniczą w misji Kościoła⁵. Dokonuje się to przez realizację chrześcijańskiego powołania małżonków, wychowanie dzieci i kształtowanie ich powołań życiowych oraz przez świadectwo wobec świata, czyli zaangażowanie ewangelizacyjne rodziny⁶. W tym kontekście rodzina z całym bogactwem powołań i charyzmatów staje się „Kościołem Domowym” – wspólnotą ewangelizowaną i ewangelizującą.

Prawda o rodzinie jako o „Kościele Domowym” jest od czasów II Soboru Watykańskiego przedmiotem pogłębionej refleksji⁷. Problem ten wymaga ujęcia w kontekście łaski sakramentu małżeństwa, aby pojęcie to nie zostało zredukowane do wymiaru socjologiczno-liturgicznego. Wzajemna relacja Kościoła i rodziny jest obustronna. Kościół powołuje do życia rodzinę mocą słowa i sakramentu, jednocześnie ją formuje, prowadząc do doskonałości. Z drugiej strony rodzina ubogaca wspólnotę Kościoła i również go buduje przez specyficzne charyzmaty, jakie otrzymała od Ducha Świętego (KK 11; por. KDK 48–49). Włączenie rodziny w misterium Kościoła skutkuje tym, że te rzeczywistości mają ten sam charyzmat, który je ożywia, dynamizuje i uświęca – jest nim Miłość, która zrodziła się z Ofiary paschalnej i została w Duchu Świętym ofiarowana Kościołowi⁸.

Posłannictwem Kościoła jest budowanie wspólnoty między Osobami Bożymi i ludźmi. Tworzenie wspólnoty bosko-ludzkiej rozpoczyna się w rodzinie, ponieważ ona stanowi podstawę umacniania szerszych więzi społecznych. Rodzina jest kolebką życia i miłości (por. KDK 48; ChL 40). Ukształtowana w duchu chrześcijańskim rodzina nie zamyka się w sobie, ale otwiera na inne rodziny i na społeczeństwo (FC 42). Nie można zbudować postulowanej od pontyfikatu papieża Pawła VI „cywilizacji miłości” bez umacniania miłości w rodzinie, gdyż rodzina jest sercem tak pojętej cywilizacji (LdR 13)⁹.

³ *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*, nr 1, w: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań: Pallottinum 2001, 29.

⁴ J. Bajda, *Teologia rodziny. Istotne zarysy problemu*, w: *Rodzina – bezcenny dar i zadanie*, red. E. Osewska, J. Stala, Radom: Polskie Wydawnictwa Encyklopedyczne 2006, 55.

⁵ Nawet bezżenność podyktowana miłością oblubieńczą dla Jezusa Chrystusa, która dotyczy niewielkiej grupy wierzących, nie jest przeciwstawieniem małżeństwa i rodziny, ale jej uzupełnieniem i dowartościowaniem, ponieważ powinna pozostawiać w służbie rodzinie. Zresztą zakony i inne formy życia konsekrowanego często same siebie nazywają rodziną zakonną, dając tym samym wyraz przekonaniu, że rodzina jest najważniejszą drogą Kościoła.

⁶ J. Bajda, dz.cyt., 55.

⁷ Zob. *Rodzina jako Kościół domowy*, red. A. Tomkiewicz, W. Wieczerek, Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.

⁸ J. Bajda, dz.cyt., 56.

⁹ W. Przygoda, *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2004, 189.

3. RODZINA WSPÓLNOTĄ EWANGELIZOWANĄ

Na wszystkich ludziach oraz różnych grupach i organizacjach kościelnych spoczywa obowiązek skutecznej troski o promocję małżeństwa i rodziny, oraz powinność ich ochrony przed zagrożeniami (por. KDK 52)¹⁰. Takie nastawienie wpływa z tego, że rodzina ma źródło w Bogu oraz że jest ona wewnętrznie nastawiona na urzeczywistnianie się w Chrystusie i potrzebuje Jego wsparcia (FC 3). Zatem ewangelizację rodziny uznaje Kościół za jedno ze swych najistotniejszych zadań, za „pierwszą i z wielu względów najważniejszą drogę posłannictwa i posługi” (LdR 1–2). Taka pomoc Kościoła jest niezbędna najpierw tym rodzinom, które znają wartość rodziny i chcą pozostawać wierne nauczaniu kościelnemu, ale również potrzebują jej rodziny, które są zagubione, poszukują prawdy lub napotykają na przeszkody w realizacji swojego życia rodzinnego (por. FC 1).

Kościół ewangelizuje rodzinę przede wszystkim przez duszpasterstwo rodzin. Papież Franciszek w czasie wizyty biskupów polskich *ad limina Apostolorum* przypomniał biskupom, że duszpasterstwo rodzin jest priorytetem zbawczej posługi Kościoła. Uważliwił również biskupów na potrzebę pastoralnej troski o związki niesakramentalne¹¹. Zostało to również podkreślone w *Relatio synodi* po III Nadzwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym Biskupów: „Ważne jest nawiązanie dialogu duszpasterskiego z tymi osobami, aby uwydatnić te elementy ich życia, które mogą prowadzić do większego otwarcia na Ewangelię”¹². Niezwykle ważna jest również troska o ewangelizację dzieci, które wzrastają w związkach niesakramentalnych.

Duszpasterstwo rodzin polega nie tylko na szafarstwie sakramentów, ale dotyczy również specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, wspólnot odnowy życia rodzinnego, a także tradycyjnych form duszpasterstwa, takich jak: rekolekcje, dni skupienia dla małżeństw, świętowania rocznic rodzinnych oraz rodzinnych pielgrzymek. Podstawowym programem pracy formacyjnej z rodzinami jest rok liturgiczny, który w sposób naturalny i przejrzysty przybliży najważniejsze prawdy wiary, a przez liturgię przypomina i uobecnia najważniejsze wydarzenia z historii zbawienia¹³.

Kościół ewangelizuje rodziny pośrednio lub bezpośrednio. Pośrednio wspieranie rodziny dokonuje się w ramach duszpasterstwa ogólnego i polega na poruszaniu problematyki rodzinnej. Bezpośrednio zaś Kościół zajmuje się rodziną w ramach duszpasterstwa rodzin. Odbywa się to przez przygotowanie do małżeństwa, systematyczne nauczanie homiletyczne i katechetyczne o rodzinie i w rodzinach kato-

¹⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, nr 1, Warszawa: Fundacja „Vita Familiae” 2003, 9 (dalej skrót: DDR).

¹¹ Zob. Papież Franciszek, *Boże miłosierdzie nikogo nie wyklucza*. Przemówienie do polskich biskupów przybyłych do Watykanu z wizytą „ad limina Apostolorum”, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 35 (2014), nr 2, 27–29.

¹² *Relatio synodi*, nr 41.

¹³ W Polsce duszpasterstwo rodzin jest koordynowane przez Radę ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, której przewodniczy bp Jan Wątroba. Natomiast w poszczególnych diecezjach działają Diecezjalne Wydziały Duszpasterstwa Rodzin oraz Diecezjalne Poradnie Życia Rodzinnego. Ważne zadania w dziele animacji pastoralnej rodzin spełnia Krajowy Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin.

lickich, zrzeczeniach religijnych, kościołach i szkołach, a po upadku komunizmu także w mass mediach katolickich. W Polsce od kilku lat działają Instytuty Nauk o Rodzinie, m.in. na UKSW w Warszawie, na KUL w Lublinie oraz na UO w Opolu czy UMK w Toruniu, które przygotowują specjalistów z zakresu problemów związanych z rodziną. Absolwenci tego kierunku sukcesywnie zasilają szeregi fachowców zatrudnionych w duszpasterstwie rodzin.

Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin zaleca, aby w każdej parafii systematycznie były głoszone katechezy dla małżonków i rodziców. Również przyjmowanie sakramentów przez dzieci (chrzest, I Komunia święta, bierzmowanie) jest okazją do spotkań z rodzicami. Przyjmowanie tych sakramentów również powinno mieć wymiar ewangelizacyjny dla całej rodziny. Obok zagadnień teologicznych należy też formować rodzinę w kontekście współczesnych zagrożeń i „znaków czasu” (DDR 52).

4. RODZINA PODMIOTEM EWANGELIZACJI

Zdrowa rodzina jest podmiotem życia Kościoła oraz ewangelizacji. Natomiast rodzina chora rodzi niepewność, nieufność, konflikty, napięcia, spadek urodzeń, niedostatek i zaburzenia edukacji, przestępczość nieletnich, samotność, ubóstwo oraz niesprawiedliwość wobec najsłabszych¹⁴.

Uprawnienia oraz powinności małżonków i rodziców, związane ze specyfiką ich powołania, mają charakter autonomiczny, co zostało potwierdzone w Karcie Praw Rodziny. Względem tych praw i obowiązków społeczności wyższego rzędu, jak Kościół i państwo, spełniają rolę pomocniczą (DDR 1). Rodzina formuje sama siebie, cała wspólnota Kościoła ma zaś obowiązek pomagać rodzinie w tym zadaniu, a nie ją zastępować lub odbierać jej kompetencje¹⁵. Dotyczy to różnych funkcji rodziny, ale głównie rodzicielstwa i procesu wychowawczego. Rodzice pozostają zawsze pierwszymi i bezpośrednimi wychowawcami w stosunku do swoich dzieci. Jest to podstawowe i niezbywalne prawo, ale i obowiązek. Jeśli w tym zadaniu pomagają inne instytucje wychowawcze, to zawsze z zachowaniem przysługującego rodzinie pierwszeństwa i spieniając wobec niej rolę służebną¹⁶.

Pierwszym i podstawowym celem rodziny chrześcijańskiej jest komunია osób, a także wspólnota pokoleniowa, czyli komunია matki, ojca, dzieci i krewnych. Rodzina, zapoczątkowana w przymierzu małżeńskim, urzeczywistnia się w pełni w rodzicielstwie. Zatem rodzina ma obowiązek pogłębiać więź na „płaszczyźnie związku

¹⁴ E. Antonelii, *Przemówienie w czasie Światowego Spotkania Rodzin w Meksyku (14-18 I 2009)*, w: http://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/x17671/vi-swiatowe-spotkanie-rodzin-w-miescie-meksyk-zakonczone/?page=4. [Dostęp: 20.01.2009].

¹⁵ Można tutaj pośrednio zastosować zasadę pomocniczości, która stwierdza, że niesprawiedliwością i szkodą jest zabieranie mniejszym i podstawowym społeczności, tych zadań, które mogą pełnić same i przekazywanie ich większym i bardziej zorganizowanym. Zob. W. Piwowarski, *Zasada pomocniczości w życiu Kościoła*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, t. 1, *Teologia pastoralna fundamentalna*, Lublin: Atla 2 2000, 177–188; K. Święs, *Pomocniczości zasada*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin: TN KUL 2006, 644–647.

¹⁶ *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie...*, nr 16.

ciał i dusz, charakterów, serc, umysłów i dążeń osób ją tworzących”¹⁷. Podejmując te zadania formacyjne, rodzina uczestniczy w potrójnym urzędzie Chrystusa i realizuje podstawowe funkcje urzeczywistnia się Kościoła, czyli uczestniczy w misji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej.

Rodzina realizuje misję prorocką (nauczycielską) jako wspólnota ewangelizowana i ewangelizująca. Sama przyjmuje słowo Boże, żyje Pismem Świętym, wsłuchuje się w nauczanie kościelne, ale i przekazuje to słowo wszystkim poszukującym¹⁸. Dlatego tak ważną rolę formacyjną w rodzinie spełnia lektura Pisma Świętego, czytelnictwo dokumentów kościelnych, ksiązek religijnych, prasy katolickiej oraz odwiedzanie katolickich witryn w Internecie¹⁹. Papież Paweł VI w Adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* stwierdził, że w stosunku od obrazu słowo „zawsze posiada wyższość i skuteczność, zwłaszcza gdy niesie ze sobą moc Bożą” (EN 42)²⁰. Coraz częściej rodziny sięgają do Liturgii godzin, która jest źródłem pobożności i ożywienia modlitwy osobistej, a także uświęca czas (por. KL 90, 100; KKK 1175)²¹.

Rodzina spełnia ważną funkcję wychowawczą, która przede wszystkim realizuje się przez dawanie dobrego przykładu, przyznawanie się do błędów, unikanie fałszywych kompromisów i uczenie dzieci szeroko pojętej odpowiedzialności²². Wychowanie religijne i katecheza udzielana przez matkę, ojca i starsze rodzeństwo czynią z rodziny prawdziwy podmiot ewangelizacji. Zatem rodzice mają prawo wybrać dla dzieci taki model wychowania moralnego i religijnego, który odpowiada ich własnym przekonaniom²³.

W rodzinie realizuje się funkcja liturgiczna przez kapłaństwo powszechne ojca, matki, dzieci i wszystkich innych krewnych (KKK 1657)²⁴. Każdy spełnia

¹⁷ Tamże, nr 10.

¹⁸ Por. *Relatio synodi*, nr 34.

¹⁹ Zob. W. Śmigiel, *Formacyjne zadania czytelnictwa religijnego*, Roczniki Teologiczne 53 (2006), z. 6, 145–158.

²⁰ Taka wypowiedź papieża spowodowana była poglądami niektórych psychologów i socjologów, którzy twierdzili, że cywilizacja słowa, jako nieskuteczna i nieużyteczna, już się przeżyła. Por. A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 1999, 157–159.

²¹ Jako przykład może posłużyć praktyka Drogi Neokatechumenalnej – w rodzinach (najczęściej wielodzietnych) w niedzielne przedpołudnie rodzice wraz z dziećmi czytają Pismo Święte, śpiewają Psalmi, wspólnie rozważają Słowo Boże i modlą się. Przez to starają się tworzyć Kościół domowy i wypełniać funkcję procką i kapłańską.

²² Do wypełniania tej funkcji wezwani są też dziadkowie. Powinni oni dawać przykład właściwej hierarchii wartości, a także wzór harmonii wewnętrznej i życia według zamysłu wiary. *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie...*, nr 13.

²³ Tamże, nr 14.

²⁴ Kapłaństwo powszechne wiernych różni się od kapłaństwa urzędowego (hierarchicznego) stopniem i istotą, a ma swoje źródło w sakramencie chrztu świętego. W praktyce różnica polega na sposobie uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa i jest istotna w tym sensie, że kapłaństwo wspólne wszystkich wiernych urzeczywistnia się przez rozwój łaski chrztu świętego, przez życie wiarą, nadzieją i miłością, przez życie według Ducha, natomiast kapłaństwo urzędowe służy kapłaństwu wspólnemu i posiada świętą władzę w służbie wiernym. Por. Dokument Międzydykasterialny, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 19 (1998), nr 12, 32.

w rodzinie charakterystyczne dla siebie zadania. W praktyce realizacja tej funkcji polega na aktywnym uczestnictwie w Eucharystii, w sakramencie pokuty i pojednania oraz w innych sakramentach. Ważnym zadaniem w ramach funkcji liturgicznej jest praktykowanie modlitwy małżeńskiej i rodzinnej, wspólnotowe świętowanie niedziel, uroczystości kościelnych i rodzinnych, a także codzienne ofiary z siebie oraz wspólnotowe dźwiganie krzyża cierpienia, trosk i niedogodności. Coraz ważniejszym zadaniem rodziny jest mądre wykorzystywanie czasu wolnego, który został człowiekowi dany dla odpoczynku, ale i wszechstronnego rozwoju w sferze kultury.

Funkcję pasterską realizuje rodzina poprzez praktykowanie ducha służby oraz przewycięzanie „niezгоды, niewierności i zazdrości”²⁵. Realizacja przykazania miłości i służby dokonuje się najpierw wobec najbliższych, a potem wobec innych rodzin tworzących środowisko parafialne (por. FC 56–71). Rodzina jest też naturalnym środowiskiem, które może stać się szkołą poświęcenia, przewycięzania egoizmu oraz niesienia pomocy ubogim i potrzebującym. W rodzinie człowiek uczy się kierować swoim życiem według zamysłu Bożego, a także uczy się posłuszeństwa i odpowiedzialności za siebie i innych.

W społeczeństwie pluralistycznym katolicka rodzina staje się podmiotem nowej ewangelizacji. Przez świadectwo „Kościoła domowego” jest dla innych rodzin, jak dla społeczeństwa zachętą do przyjęcia „Ewangelii rodziny”.

5. WNIOSKI I PROPOZYCJE PASTORALNE

Troska Kościoła o ewangelizację rodziny jest ogromna, choć w dzisiejszych czasach ciągle budzi niedosyt²⁶. Na płaszczyźnie teoretycznej wzrosło zainteresowanie rodziną szczególnie po Soborze Watykańskim II. Dowartościowano rodzinę jako „Kościół Domowy” oraz podmiot ewangelizacji. Natomiast w praktyce ożywienie w dziedzinie szeroko rozumianego duszpasterstwa rodzin nastąpiło za pontyfikatu papieża Jana Pawła II, któremu nadano określenie Papieża Rodziny²⁷.

Współcześnie pojawiły się także nowe problemy, można je zaliczyć do „znaków czasu”, które niejako przymusiły Kościół do ich rozpoznawania, teologicznej interpretacji oraz działania. Wśród tematów wymagających większego zainteresowania należy wymienić problemy demograficzne, planowanie rodziny, obronę życia, kulturę „tymczasowości”, zapłodnienie *in vitro*, związki jednopłciowe, nietrwałość małżeństw sakramentalnych, a w konsekwencji wzrastającą liczbę związków niesakramentalnych, zjawisko kohabitacji, niebezpieczne eksperymenty wychowawcze,

²⁵ *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie...*, nr 11.

²⁶ W niektórych diecezjach w Polsce duszpasterstwo rodzin jest dopiero w fazie tworzenia się, poszukiwania specjalistów i adekwatnych do wyzwań współczesności form działania.

²⁷ Papież Franciszek, *Święci świadkowie miłosierdzia. Homilia podczas Mszy św. kanonizacyjnej dwóch Papieży – Jana XXIII i Jana Pawła II (27 IV 2014)*, Akta Konferencji Episkopatu Polski 2014, nr 1, 27.

ideologię *gender* oraz problemy migracyjne²⁸. Ojcowie III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Biskupów w orędziu do rodzin chrześcijańskich zwrócili uwagę na pauperyzację i marginalizację niektórych rodzin, co wpływa na jakość życia, ale też i trwałość małżeństwa. Zaapelowali, aby Kościół „był domem, którego drzwi są zawsze otwarte na przyjęcie, bez wykluczania kogokolwiek”²⁹. To również zadanie dla Kościoła w Polsce, aby z kręgu oddziaływania pastoralnego nie wykluczać żadnej rodziny oraz żadnego człowieka żyjącego w rodzinie.

Wyzwaniem dla ewangelizacji rodziny są także sprawy związane z wychowaniem religijnym i przekazem międzypokoleniowym. Niezastąpioną rolę w tym zakresie mają religijne rodziny wielopokoleniowe i rodziny duże, które w sposób naturalny są wspólnotami uczącymi odpowiedzialności za innych i prowadzą do dojrzałości w wierze. Takie rodziny potrzebują wsparcia i promocji, aby nie kojarzono ich z niezaradnością, lub nawet patologią.

Tematem, który wymaga dowartościowania jest opieka nad sierotami oraz dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej. Umieszczenie ich w instytucjonalnych ośrodkach jest rozwiązaniem doraźnym i niewystarczającym – należy pamiętać, że stanowi to szkodę w wychowaniu i rozwoju dziecka. W ramach duszpasterstwa rodzin należy propagować adopcję dzieci lub ich przyjmowanie przez rodziny zastępcze lub rodzinne domy dziecka. Przygotowaniem do adopcji zajmują się m.in. katolickie ośrodki adopcyjno-opiekuńcze³⁰.

Na uznanie w tej materii zasługują Spotkania Małżeńskie (popularnie zwane Dialogami Małżeńskimi), które są międzynarodowym stowarzyszeniem wiernych zatwierdzonym dekretem Papieskiej Rady ds. Świeckich (15 VII 2004). Spotkania Małżeńskie są ruchem rekolekcyjnym, mającym na celu pogłębianie więzi małżeńskiej, pomoc w lepszym i głębszym zrozumieniu się męża i żony oraz pełniejsze doświadczenie sakramentalnego wymiaru małżeństwa. Szczególną formą pracy niektórych ośrodków są rekolekcje dla małżeństw oczekujących na adopcję dziecka oraz dla związków niesakramentalnych, które nadal chcą być w Kościele³¹. Spotkania Małżeńskie to, z jednej strony, formacja rodziny, a z drugiej możliwość upodmiotowienia rodzin, które tworzą zaplecze animatorskie.

Ewangelizacyjne wysiłki Kościoła wobec rodziny w większości koncentrują się na przygotowaniu do życia małżeńskiego. Ten sektor jest dość dobrze opracowany teoretycznie i konsekwentnie wprowadzany w życie. Choć przemyślenia wymaga przygotowanie do sakramentu małżeństwa osób, które już mieszkają razem,

²⁸ W historii pojawiały się próby zmarginalizowania, lub nawet zanegowania rodziny, ale były one zawsze konsekwencją nurtów religijnych lub filozoficznych, mających swe źródło poza chrześcijaństwem. Kościół zdecydowanie przeciwstawiał się takim zjawiskom. Zob. M. Ozorowski, *Błędne koncepcje dotyczące ciała i płciowości człowieka*, Studia nad Rodziną 1997, nr 1, 63–72.

²⁹ *Dom, którego drzwi są zawsze otwarte*. Orędzie ojców synodalnych do rodzin chrześcijańskich i wszystkich rodzin na świecie (18 X 2014), L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 35 (2014), nr 11, 5–7.

³⁰ *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie...*, nr 52.

³¹ Spotkania Małżeńskie prowadzą także cykle Wieczorów dla Zakochanych oraz Rekolekcje dla Narzeczonych, które wpisują się w przygotowanie do sakramentu małżeństwa. Mając na uwadze dialog jako uniwersalny sposób komunikacji, Spotkania Małżeńskie proponują oddzielny program dla kapłanów, alumnów i osób życia konsekrowanego, jako przygotowanie do pracy w duszpasterstwie rodzin.

a czasem wychowują potomstwo. Większej troski wymagają rodziny, które mają już za sobą jakiś staż życia małżeńskiego. Pomocą w tym dziele mogą być specjalistyczne poradnie rodzinne, działające przy parafiach. Powinny one nie tylko pomagać w przygotowaniu do małżeństwa, ale przede wszystkim służyć religijną, psychologiczną, materialną i prawną pomocą rodzinie.

Kościół stara się rozwijać duszpasterstwo rodzin, ale w swoim wymiarze instytucjonalnym nie zawsze jest w stanie sprostać wymaganiom czasu, a nawet wykazuje tendencje do pewnego sformalizowania³². Struktury często obciążone są inercją, ale ożywione zapałem ewangelicznym mogą być skuteczne. Pomocne w dziele aktywizacji oraz wzmocnienia struktur są zrzeczenia rodzinne, zakładane z inicjatywy samych rodzin lub członków hierarchii. Jednak zawsze są darem Ducha Świętego, który udziela rodzinom wsparcia i charyzmatu odnowy³³. Do tworzenia takich zrzeczeń zachęca Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, uznając troskę o nie jako ważne zadanie duszpasterstwa rodzin (FC 72). Podobne wskazania można znaleźć w dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego³⁴. Rodziny same w sobie są Kościołem Domowym, ale potrzebują też szerszych grup, które służyłyby rodzinie wielorakim wsparciem i pozwalały lepiej się rozwijać i stawać się podmiotem ewangelizacji³⁵.

Specjaliści zajmujący się rodziną podkreślają, że pod wpływem zrzeczeń rodzinnych zachodzą pozytywne zmiany w wielu wymiarach: między małżonkami – następuje wzrost wzajemnej jedności, pogłębienie miłości oraz dowartościowanie kobiety; pomiędzy rodzicami a dziećmi – zauważa się u ojca i matki lepsze zrozumienie psychiki swoich dzieci i ich problemów, serdeczniejszy kontakt z nimi i prowadzenie z nimi formacji religijnej; między rodzinami w grupie – dochodzi do tworzenia wspólnoty wiary i miłości; pomiędzy rodzinami a sąsiedztwem – zaczyna rozwijać się otwarta postawa, chętne okazywanie pomocy oraz tworzenie środowiska chrześcijańskiego; w parafii – wspólnoty te stają się zaczynem odnowy religijnej, same często uczestniczą w duszpasterstwie rodzin oraz pomagają duchownym w dziele ewangelizacji³⁶.

³² B. Dembowski, *Czas dojrzałości*, List 17 (2000), nr 5, 24.

³³ Por. F. Gonzalez Fernandez, *I movimento. Dalla Chiesa degli apostoli a oggi*, Milano; Biblioteca Universale Rizzoli 2000, 13–14.

³⁴ *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie...*, nr 44.

³⁵ W Polsce jest sporo zrzeczeń, które są nakierowane na rodzinę. Można wśród nich wyróżnić cztery zasadnicze grupy: 1) zrzeczenia mające trwałą dorobek i doświadczenie pracy, np. Rodzina Rodzin, Kościół Domowy, Spotkania Małżeńskie, Ruch Rodzin Nazaretańskich, Przymierze Rodzin; 2) zrzeczenia ściśle współpracujące ze wspólnotami zakonnymi, np. Rodziny Urszulińskie oraz Rodziny Szensztackie; 3) zrzeczenia obrony życia – bardzo liczne w Polsce; 4) stowarzyszenia, np. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Wspólnota Przymierza Rodzin „Mamre” oraz Stowarzyszenie Odnowa Rodziny. Ważne miejsce zajmuje Polska Federacja Stowarzyszeń Rodzin Katolickich (skupia ok. 30 organizacji prorodzinnych) oraz Polska Federacja Ruchów Obrony Życia (skupia ok. 100 pomniejszych organizacji). Poza tym jest wiele grup, które wprost nie są wspólnotami rodzinnymi, ale w swoim programie formacyjnym wyraźnie promują zdrowy obraz rodziny, np. Droga Neokatechumenalna, Ruch Focolarii oraz Ruch Czystych Serc.

³⁶ B. Mierzwiński, *Elementy teologii praktycznej małżeństwa i rodziny*, w: *Teologia małżeństwa i rodziny*, red. K. Majdański, t. 1, Warszawa: ATK 1980, 247–248; Zob. W. Śmigiel, *Ruchy, stowarzyszenia, wspólnoty i grupy wspierające rodzinę jako Kościół domowy*, w: *Rodzina jako Kościół domowy*, red. A. Tomkiewicz, W. Wiczorek, Lublin: Wydawnictwo KUL 2010, 453–464.

W duszpasterstwie zwyczajnym jest sporo możliwości zatroszczenia się o rodzinę. W parafii można organizować dodatkowe rekolekcje lub dni skupienia dla rodzin. W przeprowadzeniu takich przedsięwzięć mogą być pomocni duszpasterze rodzin, świeccy zaangażowani w dzieło odnowy rodziny oraz członkowie poszczególnych zrzeszeń rodzinnych. Nawet w parafiach wiejskich można z powodzeniem stosować takie formy duszpasterstwa. Mają one charakter okazjonalny, ale mogą się przyczynić do stworzenia trwałych struktur parafialnych, które będą pomagały w formacji rodziny.

Promocja rodziny i dowartościowanie jej znaczenia pastoralnego domaga się jeszcze większego jej upodmiotowienia. W niektórych wypadkach członkowie rodziny powinni otrzymywać szczególne uprawnienia ze strony hierarchii kościelnej. Wydaje się, że na pewno takim dowartościowaniem rodziny byłaby możliwość, aby w czasie choroby jednego z członków rodziny, głowa rodziny lub ktoś inny, odpowiedzialnie i z namaszczeniem mógł przynosić choremu Komunię świętą.

Żyjemy w czasach przywracania w Polsce posługi diakonów stałych, którzy często mają rodziny. Poza tym w wielu diecezjach funkcjonują nadzwyczajni szafarze Komunii świętej, którzy pomagają szafarzom zwyczajnym (biskupom, prezbiterom, diakonom) w rozdzielaniu Komunii świętej. Może nadszedł już czas, bo na wzór praktyki Kościoła starożytnego, udzielać pozwolenia członkom rodziny (np. ojcu), aby w przypadku choroby dziadka, babci, żony, dziecka mógł stać się nadzwyczajnym szafarzem Komunii świętej. Wydaje się, że w sferze mentalnościowej, bo to jest chyba największy problem, istnieje już klimat do wprowadzenia takiej rodzinnej posługi. Miałby ona charakter nadzwyczajny i okazjonalny – byłaby możliwa w okresie choroby lub innych zdarzeń losowych. Gdyby była sprawowana z pietyzmem i przy udziale całej wspólnoty rodzinnej, stałaby się okazją do stworzenia liturgii domowej i na pewno przyczyniałaby się do wzrostu owoców duchowych w rodzinie³⁷.

BIBLIOGRAFIA

- Bajda J., *Teologia rodziny. Istotne zarysy problemu*, w: *Rodzina – bezcenny dar i zadanie*, red. E. Osewska, J. Stala, Radom: Polskie Wydawnictwa Encyklopedyczne 2006, zakres stron.
- Gonzalez Fernandez F., *I movimento. Dalla Chiesa degli apostoli a oggi*, Milano: Biblioteca Universale Rizzoli 2000.
- Lepa A., *Pedagogika mass mediów*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 1999.
- Przygoda W., *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2004.
- Rodzina – bezcenny dar i zadanie*, red. J. Stala, E. Osewska, Radom: Polskie Wydawnictwa Encyklopedyczne 2006.
- Rodzina jako Kościół domowy*, red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek, Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.
- Śmigiel W., *Formacyjne zadania czytelnictwa religijnego*, *Roczniki Teologiczne* 53 (2006), z. 6, 145–158.
- Śmigiel W., *Ruchy, stowarzyszenia, wspólnoty i grupy wspierające rodzinę jako Kościół domowy*, w: *Rodzina jako Kościół domowy*, red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek, Lublin: Wydawnictwo KUL 2010, 453–464.
- K. Święs, *Pomocniczości zasada*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin: TN KUL 2006, 644–647.

³⁷ Taka posługa wymagałaby szczegółowych przepisów wykonawczych, jednak sama taka możliwość byłaby niewątpliwie dowartościowaniem rodziny i podkreśleniem jej podmiotowości.

A FAMILY – AN EVANGELIZED COMMUNITY AND A SUBJECT OF EVANGELIZATION

Summary

Nowadays in light of various threats, family evangelization becomes a pastoral priority. The Church concern for a family is expressed through pre-evangelization, evangelization and catechetical teaching. Family ministry is a tool to carry out this task. However, a family is also a subject of evangelization through performing prophetic, priestly and kingly functions. A family as a home church is the community where one learns how to live in diversity, to belong to others, where parents convey their faith (see EG 66). It is the source of various vocations.

Key words: family, evangelization, home church, new evangelization, family formation, family ministry